

การทำบุญใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน

Appropriate Food Offering of Thai Buddhists at Contemporary

พระมหาสายยันต์ วิสารโท และ นิติกอร์ วิชума

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phramaha Saiyan Visarado and Nitikorn Wichuma
Mahachulalongkhorrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-Mail: saiyan1212.ud@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจการตักบาตร และเสนอวิธีการในการทำบุญใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ว่ามีวิธีการทำบุญใส่บาตรที่เหมาะสมอย่างไร ต่อวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม จนส่งผลกระทบต่อการทำบุญใส่บาตรตามวิธีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่วิธีดั้งเดิมดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยสาเหตุในข้อจำกัดด้านเวลาการของการทำบุญใส่บาตรแต่เมื่อมีจิตศรัทธาที่จะทำจริงๆก็สามารถทำได้ด้วยวิธีการใหม่ เช่น การจ้างร้านค้าให้เป็นตัวแทนในการทำอาหารใส่บาตรให้แทน และการถวายเงินเข้ากองทุนอาหารบุญและอานิสงส์จะมีมากหรือน้อยเกี่ยวข้องกับเจตนาทั้ง 3 กาล คือ เจตนาก่อนจะให้ เจตนาทำลั้งให้ และเจตนาหลังจากการให้แล้วบริสุทธิ์มากน้อยเพียงใดในการทำบุญใส่บาตรของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จะให้พระสงฆ์ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่ออนุวัตไปตามความเปลี่ยนแปลงของวิถีสังคมคงเป็นไปได้ เพราะไม่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและพุทธประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมา

คำสำคัญ : การทำบุญใส่บาตร, ชาวพุทธไทย, วัฒนธรรมพุทธ

Abstracts

The aims of this paper were to raise understanding and present the proper food offering of Thai Buddhists at the present time in order to find the appropriateness of this meritorious activity based on the changing lifestyle of Buddhists. Influenced by the current social context change, this results in changing the traditional practice mainly caused by the time limit to perform this activity of the Buddhist. However, if they have faith in performing the practice, the new ways to do can be made by having the food store owners to be their representatives to perform the activity instead or offering their budget in the food offering fund. The fruits of merit are based on the purity of their intention to perform the practice in three phases: before, during and after times of offering. When this practice has changed in this present society, the Buddhist monks cannot accordingly follow the change by altering their ways of life which may not support the long practiced disciplines and traditions.

Keywords: food offering, Thai Buddhists, Buddhist culture

* วันที่รับบทความ : 14 กันยายน 2565; วันแก้ไขบทความ 28 กันยายน 2565; วันตอบรับบทความ : 30 กันยายน 2565

Received: September 14, 2022; Revised: September 28, 2022; Accepted: September 30, 2022

บทนำ

จากสภาพการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันที่ถูกสภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้วิถีชีวิตคนในสังคมไทยเปลี่ยนไปตามกระแสวิถีวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นจากความเป็นสังคมปฐมนิยมกลายเป็นพหุสังคมและพหุวัฒนธรรมทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยหายไป ภาพวิถีชีวิตเก่าๆของชีวิตในสังคมไทยได้เลือนจางหายไปจากความทรงจำของคนไทย พร้อมๆกับนโยบายรัฐในการกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีสมัยใหม่ การเกษตรแนวใหม่ และสภาพการณ์ทางการเมืองอันเข้มข้นที่เป็นนโยบายการพัฒนาจากรัฐ สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่ลบล้างวิถีชุมชนดั้งเดิมทิ้งไปกับอดีต ซึ่งในสังคมไทยในอดีตนั้นตื่นเข้ามาสิ่งแรกๆที่เห็นเป็นภาพในความทรงจำคือเห็นพ่อแม่ได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์ทุกเช้าแต่ในปัจจุบันภาพเหล่านั้นได้หายไป จากผลการทำโพลล์ของศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ(กรุงเทพโพลล์)ที่ได้ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นเรื่อง “การทำบุญของคนไทยในสภาวะปัจจุบัน” สะท้อนให้เห็นว่าการทำบุญและการงดเว้นอบายมุขต่างๆ ในช่วงเข้าพรรษาเพื่อเป็นการสร้างบุญกุศลก่อให้เกิดความสุขความสงบในจิตใจนั้นลดลงเหตุเพราะสถานการณ์บ้านเมืองและภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลทำให้การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในทางพุทธศาสนาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นการสะท้อนถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเกี่ยวกับการทำบุญ และผลการสำรวจยังพบว่าการทำบุญตักบาตรถือเป็นสิ่งที่พึงทางใจให้กับคนไม่ได้โดยให้เหตุผลว่าสถานการณ์บ้านเมืองและเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อแรงใจไปแม้จะทำบุญตักบาตรแล้วก็ยังไม่ช่วยให้สบายใจขึ้น(ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2551: 3)

การบิณฑบาตมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเป็นพุทธวงศ์คือพระพุทธเจ้าทุกๆพระองค์ในอดีตได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างสืบต่อกันมาคงจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบจึงรีบเสด็จไปยืนเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเพราะเหตุไรพระองค์จึงทำให้หม่อมฉันได้อาย วงศ์ของเราเป็นวงศ์กษัตริย์ไม่เคยมีกษัตริย์องค์ใดออกไปเที่ยวภิกขาจารเช่นนี้”(คณาจารย์เลี้ยงเชียง, 2547: 92) พระพุทธองค์ตรัสว่า “มหาบพิตร คำว่าวงศ์กษัตริย์นั้นเป็นวงศ์ของพระองค์ส่วนวงศ์ของอาตมาภาพอันมีพระที่ปกรพระพุทธเจ้าเป็นต้นนั้นชื่อว่าพุทธวงศ์ซึ่งเสร็จการเลี้ยงชีพด้วยภิกขาจารเท่านั้น”แล้วตรัสพระคาถาว่า “บุคคลไม่ควรประมาทในบิณฑบาตที่ตนได้รับ” (วิเชียร มีผล และ กิจสุริย์มีผลกิจ, 2543: 16)

การทำบุญตักบาตรนี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาลที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นการทำบุญที่เป็นนิยมและปฏิบัติมากกว่าการทำบุญประเภทอื่นๆและคำว่า“การตักบาตร”มาจากกิริยาอาการที่ใช้ทัพพีตักข้าวใส่บาตรพระซึ่งถือเป็นการถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณรรูปเดียวหรือหลายรูปและจะปฏิบัติเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราวก็ได้นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าเป็นการแผ่ส่วนกุศลและอาหารที่ถวายให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้วอีกด้วยสำหรับการทำบุญตักบาตรจะนิยมปฏิบัติทุกวันพระคือ ขึ้น 8 ค่ำและ 15 ค่ำ หรือในวันสำคัญต่างๆทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ หรือวันมงคลของแต่ละบุคคลเช่น วันเกิดวันครบรอบ หรือตักบาตรได้ทุกวันกับพระที่เดินบิณฑบาตรในช่วงเช้าๆ เป็นต้นสำหรับการทำบุญตักบาตรมี

องค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ 1.ผู้รับ คือ พระสงฆ์หรือสามเณรที่เป็นผู้สำรวมซึ่งมีการปฏิบัติที่ดั่งงามตามพระธรรมวินัยจะออกบิณฑบาตทุกวันตั้งแต่ช่วงเช้ามืดจนถึงก่อน 7 โมงเช้า 2.วัตถุสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตโดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) การทำบุญตักบาตรด้วยอาหารสด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวสุก กับข้าว ขนมไทย ของหวาน และผลไม้ชนิดต่างๆ 2) การทำบุญตักบาตรด้วยอาหารแห้ง เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจึงทำให้ผู้คนใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบมากขึ้น ผู้คนจึงนำข้าวสารหรือของอื่นๆ ใส่ถุงหรือกล่อง เมื่อถึงเวลาตักบาตรจะได้สะดวกที่จะหยิบของใส่ได้ทันที 3.ผู้ให้ คือ พุทธศาสนิกชนผู้ซึ่งมีเจตนาที่เป็นบุญกุศลในการทำเจตนาหรือจิตใจให้บริสุทธิ์ในขณะที่ทำบุญตักบาตร (เนตรชนก เจริญสุข, 2557: 13)

จากการนำเสนอสภาพปัญหาการทำบุญใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ทำให้เห็นว่าสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงวิถีของสังคมไทยปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตที่มีความผูกพันกับวัดมีการทำบุญใส่บาตรถวายภัตตาหารในตอนเช้าของทุกวัน ในการกระทำเช่นนี้ทำให้เห็นถึงความเกื้อกูลกันของสังคมที่มีการแบ่งปันและการได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในการออกบิณฑบาตรเพื่อโปรดญาติโยมและญาติโยมได้ทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี แม้ว่าในปัจจุบันการทำบุญด้วยการใส่บาตรจะเป็นไปได้ยากขึ้นด้วยภารกิจและการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยก็ตาม แต่คนในสังคมไทยในปัจจุบันก็ปรับเปลี่ยนวิธีการทำบุญให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปนั้น ด้วยการไปทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และตามโอกาสที่เหมาะสม บทความนี้มุ่งเพื่อการนำเสนอวิธีการทำบุญใส่บาตรเพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อการสังคมไทยในปัจจุบัน

ความสำคัญของการทำบุญใส่บาตร

การทำบุญตักบาตร คือ ประเพณีอย่างหนึ่งที่ชาวพุทธปฏิบัติกันมาแต่สมัยพุทธกาล พระภิกษุจะถือบาตรออกบิณฑบาตเพื่อรับอาหารหรือทานอื่นๆ ตามหมู่บ้านในเวลาเช้า ผู้คนที่ออกมาตักบาตรจะนำของทำทานต่างๆ เช่น ข้าว อาหารแห้ง มาถวายพระประเพณีนี้ชาวพุทธถือกันว่าเป็นการสร้างกุศล และถือว่าเป็นการแผ่ส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย โดยเชื่อกันว่าอาหารที่ถวายไปนั้นจะส่งถึงญาติผู้ล่วงลับด้วยเช่นกัน เมื่อเวลามีคนให้ทานพระภิกษุต้องรับทานที่คนให้ทั้งหมดไม่สามารถที่จะเลือกได้ว่า จะรับหรือไม่รับ หรือบอกกับผู้อื่นว่าตนต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่อย่างไรก็ดี มีทานบางชนิดที่พระภิกษุไม่สามารถรับได้ ประกอบด้วย 1) ทานที่ได้มาโดยวิธีการทุจริตทานแก่ตน เช่น ได้มาจากการขโมย และพระภิกษุรู้ว่าบุคคลคนนั้นได้ขโมยของนั้นเพื่อที่จะให้ 2) เนื้อสัตว์ที่ต้องห้ามตามหลักศาสนาพุทธ เช่น เนื้อคน, เนื้อช้าง เป็นต้น 3) เนื้อสัตว์ที่ได้มาจากการที่บุคคลคนนั้นตั้งใจที่จะฆ่าสัตว์โดยมีจุดประสงค์หลักคือเพื่อที่จะเอาเนื้อมาถวายพระภิกษุโดยเฉพาะ และพระภิกษุรู้ว่าเนื้อนั้นมาจากการฆ่าเพื่อที่จะนำมาถวายตนโดยเฉพาะ 4) ผลไม้ที่มีเมล็ด บุคคลที่ตักบาตรไม่สามารถถวายผลไม้ที่มีเมล็ดได้ เพราะถือว่าเมล็ดนั้นยังสามารถที่จะให้กำเนิดชีวิตได้อยู่ ถ้าจะถวายต้องเอา

เมล็ดออกก่อน5) วัตถุประสงค์ในการทำอาหาร เช่น ข้าวสารแป้ง เพราะตามหลักของศาสนานี้ไม่อนุญาตที่จะให้พระภิกษุประกอบอาหารเอง (เนตรชนก เจริญสุข, 2546: 245)

จึงสรุปได้ว่า การทำบุญตักบาตรหรือเรียกอย่างเข้าใจง่ายๆ ว่า การใส่บาตร มีมาแต่ครั้งพุทธกาล และมีการประพฤติปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานแล้ว ซึ่งเป็นการทำบุญที่เป็นที่นิยมและปฏิบัติมากกว่าการทำบุญประเภทอื่นๆ และการใส่บาตรนี้ถือถือว่าเป็นกิจกรรมเชิงพุทธหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะถือว่าเป็นพุทธประเพณีของชาวพุทธที่เชื่อว่าเป็นการสร้างบุญกุศลที่ง่ายกว่าการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ความหมายและค่านิยมในการทำบุญใส่บาตร

คำว่าตักบาตรนั้น สามารถที่จะเรียกว่าใส่บาตรก็ได้ ในบางที่มีคนสงสัยว่าตกลงแล้วเรียกว่าตักบาตรหรือใส่บาตรคำว่าตักบาตร มาจากกิริยาอาการที่ใช้ทัพพีตักข้าวใส่บาตรพระ แต่ในปัจจุบันนี้สภาพสังคมเปลี่ยนไป ผู้คนใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบมากขึ้น ผู้คนจึงนำข้าวสารหรือของอื่นๆ ใส่ถุงหรือกล่อง เมื่อถึงเวลาตักบาตรจะได้สะดวกที่จะหยิบของใส่ได้ทันที คำว่าใส่บาตรจึงถือว่าเป็นวิวัฒนาการทางภาษาเพื่อสอดคล้องกับยุคปัจจุบัน และสิ่งของที่นิยมใส่บาตรจะต้องเป็นของที่ดีที่สุด เช่น อาหารที่ปรุงสุกใหม่ และสิ่งจำเป็นและเหมาะสมแก่การดำรงชีพของพระสงฆ์เช่น ยารักษาโรค, สบู่, ยาสีฟัน, แปรงสีฟัน เป็นต้นโดยปกติแล้วสิ่งของที่เป็นทานมักจะจะเป็นอาหาร แต่ในบางท้องที่รูปแบบการให้ทานอาจเป็นสิ่งของในลักษณะอื่นขึ้นอยู่กับประเพณีและเทศกาลสำคัญของท้องถิ่นนั้นด้วย (พระธรรมกิตติวงศ์, 2548: 2)

พุทธทาสภิกขุได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือคำสอนสำหรับผู้บวชใหม่สรุปได้ว่า พระภิกษุจะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยการพิจารณาคือ ปัจจเวกชน บรรพชนาอาศัยการบิณฑบาต พูดถึงกิจวัตร 10 ประการอันมีบิณฑบาตเป็นข้อแรก ว่ามีความมุ่งหมายอย่างไร มีเจตนารมณ์ถึงการไม่หุงข้าวกิน แม้แต่การสะสมอาหารไว้ก็ไม่ได้ เป็นต้น (พุทธทาสภิกขุ, 2543: 52)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ สอนนาค-สอนทิต ชีวิตพระ-ชีวิตพุทธ สรุปได้ว่าวิธีการรักษาพระพุทธศาสนาที่ดีที่สุดก็คือ การบวชเข้ามาประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอนให้พระธรรมและพระวินัยเข้ามาอยู่ในชีวิตจิตใจของตนพระอุปัชฌาย์ก็จะบอกบริวารที่จำเป็นสำหรับเลี้ยงชีพว่าการบวชนี้ต้องอาศัยอาหารจากชาวบ้านโดยการบิณฑบาตและยังเป็นการตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ด้วยโดยตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้ดีที่สุดพ่อแม่เห็นลูกชายนุ่งห่มผ้าเหลืองสำรวมระวังเรียบร้อยมาบิณฑบาตก็มีความปีติอิมใจ(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542: 15)

จ้านงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมืองสรุปได้ว่าอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างที่สุดของชีวิตถ้าหากไม่มีอาหารก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เรื่องอาหารมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความสุขหรือศีลธรรมในสังคมตราบใดที่ท้องของประชาชนยังว่างอยู่ยังมีความหิวโหยอยู่จะให้คนมีศีลธรรมเป็นไปไม่ได้พระพุทธเจ้าไม่ให้เทศนาสอนแก่คนที่กำลังหิวเพราะคนที่กำลังหิวนั้นสมาธิไม่

มีแต่ก็ไม่ได้ให้กินอาหารอย่างฟุ่มเฟือยทรงสอนให้พิจารณาก่อนฉัน ว่าที่ฉันไปนั้นไม่ใช่เพื่อมัวเมาไม่ใช่เพื่อเล่น แต่ว่าเพื่อยังชีวิตให้เป็นไปที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมต่อไปเท่านั้น (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2539: 103)

เสถียรพงษ์วรรณปกได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือพุทธศาสนาทรศนะและวิจารณ์สรุปได้ว่าชาวพุทธมีความเชื่ออยู่ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้มีพระองค์เดียวแต่มีหลายพระองค์ซึ่งจะอุบัติมาโปรดชาวโลกเป็นยุคสมัยยุคหนึ่งจะมีองค์หนึ่งเรียกว่าพุทธกาล สิ้นยุคพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งแล้ว จะมีช่วงว่างระยะเวลาหนึ่งก่อนองค์ใหม่จะมาเรียกว่า พุทธันดร และผู้ที่มาบวชในบวรพุทธศาสนาจะต้องถือนิสัยอย่างเคร่งครัด ได้แก่บิณฑบาต โภชนะ บิณฑบาตเลี้ยงชีพ ให้พิจารณาคุณค่าแท้ของอาหารคือเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายคุณค่าเทียม คือความอร่อยความหรูหราฟุ่มเฟือยความมั่นคงความสนุกสนาน (เสถียรพงษ์วรรณปก, 2543: 68)

สังคมไทยในยุคปัจจุบันมีค่านิยมในการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และเทศกาลประเพณีขึ้นปีใหม่ในวันที่ 1 มกราคมของทุกๆปี ตามแบบสากลทั่วไป วันขึ้นปีใหม่จึงเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของไทยเป็นวันที่คนไทยถือว่าเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของปีต่อไปอีก และในเวลาเดียวกันทำให้ได้สำรวจตัวเองย้อนหลังไป 1 ปีว่า ตลอดระยะเวลาที่ล่วงมาแล้วนั้น เราได้ประกอบกรรมดีกรรมชั่วไว้อย่างไรบ้าง และในปีใหม่ที่จะถึงนี้เราจะคิดแก้ไข หรือประกอบกิจการงานอย่างใดต่อไปอีก การปฏิบัติตนในวันปีใหม่นี้มีการทำบุญตักบาตรแต่ภิกษุสงฆ์ แล้วไปฟังธรรมที่วัด ในการได้ทำบุญตักบาตรและถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณรที่ถือปฏิบัติเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราวนี้นอกจากมีวัตถุประสงค์ของการให้ทานเพื่อบูชาคุณแล้วยังมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้1) อารงส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา2) ส่งเสริมและบำรุงพระภิกษุสามเณร ผู้ทรงศีล ทรงธรรม3) ส่งเสริมคุณความดีของผู้ปฏิบัติ ทั้งผู้ตักบาตรและพระภิกษุสามเณรผู้รับบิณฑบาตรการตักบาตรจึงเป็นประเพณีไทยที่พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติ เพราะเป็นการให้กำลังแก่พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนประพฤติปฏิบัติธรรมตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนประชาชนเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป ทั้งนี้จะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติด้วยเพราะทำให้เป็นผู้มีใจบุญกุศลและเป็นการส่งเสริมผู้ทรงคุณธรรม (วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา, 2556: 72)

สรุปได้ว่า การตักบาตรเป็นการแสดงออกทางกายด้วยการตักข้าวใส่ลงในบาตรที่พระสงฆ์ถือหรืออุ้มอยู่ในอาการสงบ เพราะอาหารที่ญาติโยมนำมาใส่บาตรถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของภิกษุในพระพุทธศาสนา หากไม่มีอาหารก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

อานิสงค์ของการทำบุญใส่บาตร

ในอภิญญาสูตรพระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 14 อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต ได้พรรณนาถึงอานิสงค์ของการใส่บาตรสรุปได้ว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ธรรม 5 ประการนี้ นำปรารภนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลก 5 ประการเป็นไฉน คืออายุ 1 วรรณะ 1 สุขะ 1 ยศ 1 สวรรค์ 1 ดูกรคฤหบดี ธรรม 5 ประการนี้แล นำปรารภนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลกฯ ธรรม 5

ประการนี้ นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ หาได้โดยยากในโลก เรามีได้กล่าวว่าจะพึงได้เพราะเหตุแห่งความ
อ่อนน้อม หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนาถ้าธรรม 5 ประการนี้ นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ หาได้โดย
ยากในโลก จักได้เพราะเหตุแห่งความอ่อนน้อม หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนาแล้วไซ้ ในโลกนี้ ใครจะพึง
เสื่อมจากอะไร

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ต้องการอายุ ไม่ควรอ่อนน้อมหรือเพลิตเพลินอายุ หรือแม้เพราะเหตุแห่งอายุ อริย
สาวกผู้ต้องการอายุ พึงปฏิบัติปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่ออายุ เพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่ออายุที่พระอริยสาวก
นั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้อายุ อริยสาวกผู้นั้นย่อมได้อายุที่เป็นของทิพย์ หรือเป็นของมนุษย์
อริยสาวกผู้ต้องการวรรณะ ไม่ควรอ่อนน้อมหรือเพลิตเพลินวรรณะ หรือแม้เพราะเหตุแห่งวรรณะ อริย
สาวกผู้ต้องการวรรณะ พึงปฏิบัติปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อวรรณะ เพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อวรรณะ ที่อริย
สาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้วรรณะ อริยสาวกผู้นั้นย่อมได้วรรณะที่เป็นของทิพย์ หรือเป็นของ
มนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการสุข ไม่อ่อนน้อมหรือเพลิตเพลินสุข หรือแม้เพราะเหตุแห่งสุข อริยสาวกผู้
ต้องการสุขพึงปฏิบัติปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อสุข เพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อสุขที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สุข อริยสาวกผู้นั้นย่อมได้สุขที่เป็นของทิพย์หรือของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการยศ ไม่
ควรอ่อนน้อมหรือเพลิตเพลินยศ หรือแม้เพราะเหตุแห่งยศ อริยสาวกผู้ต้องการยศ พึงปฏิบัติปฏิบัติทาอัน
เป็นไปเพื่อยศเพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อยศที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ยศอริยสาวก
นั้น ย่อมได้ยศที่เป็นของทิพย์ หรือของมนุษย์อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ ไม่ควรอ่อนน้อมหรือเพลิตเพลิน
สวรรค์ หรือแม้เพราะเหตุแห่งสวรรค์อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ พึงปฏิบัติปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อสวรรค์
เพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อสวรรค์ ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สวรรค์ อริยสาวกผู้นั้น
ย่อมได้สวรรค์ฯชนผู้ปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ ความเกิดในตระกูลสูงและความเพลินใจ พึง
ทำความไม่ประมาทให้มากยิ่งขึ้น บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในการทำบุญ บัณฑิตผู้ไม่
ประมาทแล้วย่อมยึดถือประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ ผู้มี
ปัญญาท่านเรียกว่าบัณฑิต เพราะบรรลุถึงประโยชน์ทั้งสองนั้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539:
14/43/47-48)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้สรุปอานิสงส์ของการใส่บาตรไว้ดังนี้

1) การใส่บาตรทุกวัน ย่อมได้รับอานิสงส์ 5 ประการ ที่ตามพุทธเจ้าตรัสไว้ คือ 1) เป็นที่รักของ
ผู้คนที่ทั้งหลาย 2) คนดีมีปัญญาย่อมชอบคบค้าสมาคมด้วย 3) มีชื่อเสียงที่ดังกาม 4) เป็นผู้ไม่ห่างไกลธรรม และ
5) เมื่อตายแล้วย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ 2) การใส่บาตรทุกวัน ทำให้จิตใจเกาะอยู่กับความดี เป็นการฝึกจิต
ให้คลุกเคล้าอยู่กับกุศล ซึ่งเป็นทางแห่งความเจริญ ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรับรองว่า "ผู้ฝึกจิตดีแล้ว ย่อมนำสุข
มาให้" เพราะเมื่อตื่นขึ้นมา สิ่งแรกที่จะนึกถึงคือจะหาอะไรใส่บาตรดี ซึ่งจุดนี้ก็เรียกว่าเป็นสังฆานุสติ เพราะนึก
ถึงพระสงฆ์ และจาคานุสติ เพราะนึกถึงสิ่งที่จะนำไปใส่บาตรพระ ถือเป็นบุญการเจริญพระกรรมฐานถึง 2 กอง
ด้วยกัน3) เป็นการลดความตระหนี่ บรรเทาความเห็นแก่ตัว สร้างใจให้เป็นสุขและ สร้างสังคมให้ร่มเย็น เพราะ

เป้าหมายหลัก ของการให้ทานที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ คือ เพื่อกำจัดความตระหนี่ มุ่งสู่ความดีและความเสียสละ

4) เป็นการต่อบุญต่อลาภให้แก่ตนเอง เพราะการใส่บาตรเป็นการเสริมทานบารมีโดยตรง เป็นการสร้างทางแห่งความมั่งคั่งร่ำรวยและความคล่องตัวในโลก ยิ่งทำทุกวัน กุศลก็ยิ่งส่งผลอย่างต่อเนื่อง จนสามารถหลีกเลี่ยงความยากจนได้อย่างถาวร5) เพื่อการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บุคคลอันเป็นที่รักที่ล่วงลับไปแล้ว อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีคุณ6) เป็นการรักษานบธรรมนียบประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของเรา เอาไว้เพื่อความงดงามและมีเสน่ห์อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ7) เป็นแบบอย่างการส่งต่อความดีจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ลูกหลานมีแบบอย่างในการทำความดีสืบต่อไป เพราะถ้าคนเป็นพ่อแม่ไม่ทำตัวอย่างไว้ ลูกหลานก็ไม่มีตัวอย่างดู ต่อไปคนรุ่นใหม่ก็จะไม่กล้าทำ แล้ววัฒนธรรม ที่ดีงามของเราก็จะสูญสลายไปในที่สุด8) เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์สามเณรต้องอยู่ด้วยการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ ถ้าไม่มีใครใส่บาตร ก็ไม่มีอาหาร เมื่อไม่มีอาหารย่อมไม่อาจดำรงชีพอยู่ได้ แล้วพุทธศาสนาก็อาจจะสิ้นสุดลงในยุคปัจจุบัน 9) การใส่บาตรเป็นการสร้างความปรองดองให้กับชาวพุทธ เป็นการหยุดวิกฤตความศรัทธา เพราะถ้าชาวพุทธทุกบ้านพร้อมเพรียงกันใส่บาตร จะเกิดเป็นพลังแห่งความสามัคคีขึ้น ซึ่งพลังนี้จะช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบสุข ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ความสามัคคีของหมู่คณะ ย่อมทำให้เกิดสุข" ทำให้ชาวพุทธมีความเข้มแข็ง และสามารถจะสร้างกรอบอันดีงามให้แก่ภิกษุสามเณรทั้งหลายไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทางได้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561: 3)

การทำบุญใส่บาตรจะมีอานิสงส์มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ที่ให้ จะต้องให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งให้เกิดความดีงาม ไม่ได้ให้เพื่ออวดมั่งมี อวดรวย อวดดี หรืออวดอวดอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น เพราะการให้เช่นนั้น จะเป็นการให้ที่มีเจตนาเห็นแก่ตัว ทำไปแล้วจิตใจไม่บริสุทธิ์ เจตนาจะบริสุทธิ์เต็มที่ ผู้ให้ต้องรักษาใจให้มีความบริสุทธิ์ให้ได้ทั้ง 3 กาลดังนี้

1) ปุพพเจตนา หมายถึง เจตนาก่อนที่จะทำทาน เช่น ตั้งใจว่าพรุ่งนี้เช้าจะตักบาตร ก็มีความดีใจปลื้มใจ ปีติใจว่าเราจะได้ทำบุญด้วยการให้ทาน หรือนึกถึงความโชคดีของเราที่มีโอกาสได้ให้ทานในคราวนี้ เพราะในบางทีที่เราไม่มีไทยธรรม ก็ให้ทานไม่ได้ บางทีมีไทยธรรม แต่กลับไม่มีศรัทธา ก็ให้ทานไม่ได้ หรือบางทีมีทั้งไทยธรรม มีทั้งศรัทธา แต่กลับไม่มีปฏิภาณ (ผู้รับทาน) ก็ให้ทานไม่ได้ แต่ในคราวนี้ เรามีความพร้อมทั้งไทยธรรม ทั้งศรัทธา และมีปฏิภาณมารับทานของเรา คิดดังนี้ ใจก็มีความชุ่มชื่นยินดีที่จะได้ให้ทานนั้น

2) มุญจนเจตนา หมายถึง เจตนาในขณะที่กำลังให้ เช่น ในเวลาตักบาตร ก็มีใจเลื่อมใส คือเลื่อมใสทั้งในคุณธรรมความดีงามของพระภิกษุผู้มารับทานของเรา และเลื่อมใสเพราะเคารพในทานที่เราให้ด้วยอาการนอบน้อม ยินดีที่ได้ทำ เต็มอกเต็มใจถวายทานนั้น ทั้งไม่ยอมให้อารมณ์ขุ่นมัวเกิดขึ้นในขณะที่ทำเลย

3) อปรปรเจตนา หมายถึง เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้ว เช่น หลังจากตักบาตรเรียบร้อยแล้ว ก็มีแต่ความแช่มชื่นเบิกบานใจ ครั้นตามระลึกนึกถึงการให้ทานเมื่อไร ก็ปลาบปลื้มยินดี มีแต่ความสุขใจ ว่าเราได้ทำทานกุศลที่ยิ่งใหญ่ โดยไม่มีความร้อนใจ หรือนึกเสียดายสิ่งที่ให้ไปแล้วเลย

การรักษาเจตนาให้สะอาดบริสุทธิ์ทั้ง 3 กาลนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เพราะในความเป็นจริงแล้ว ผู้ให้ที่ยังตัดความตระหนี่ออกจากใจไม่ได้เด็ดขาด หรือคาดหวังบางสิ่งบางอย่างจากการให้ทานมากเกินไป ย่อมมีโอกาสที่ใจจะหวั่นไหว จนทำให้บุญที่ควรจะได้ตกลงไปอย่างน่าเสียดายเหมือนกัน เช่นในบางครั้งได้ผู้รับทานที่ไม่มีศีล หรือมีกิริยาอาการไม่น่าเลื่อมใส ผู้ให้อาจเกิดความเศร้าเสียใจ นึกเสียดายของที่จะให้ไป หรือไม่พอใจที่ต้องให้กับคนเหล่านั้น เป็นต้นดังนั้น จึงต้องระวังกิจเจตนาให้บริสุทธิ์มั่นคงทั้ง 3 กาล เพื่อให้เป็นทานที่บริบูรณ์ และ เกิดบุญอย่างเต็มที่ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 49/280)

ฉะนั้น จึงกล่าวสรุปเกี่ยวกับอานิสงส์ในการใส่บาตรได้ 5 ประการ คือ เป็นที่รักใคร่ชอบใจของคนทั้งหลาย เป็นคนดีมีสติปัญญา คนทั้งหลายมักคบหาสมาคมด้วย เป็นคนมีชื่อเสียงกระจัดกระจายไปทั่ว เป็นคนไม่ห่างไกลธรรม และประการสุดท้ายคือเมื่อตายแล้วย่อมเข้าไปเกิดในแดนที่มีแต่ความสุขความเจริญและความร่มเย็น หรือที่เรียกกันอย่างเข้าใจง่าย ๆ ว่า สวรรค์

การทำบุญใส่บาตรตามพุทธประเพณี

การทำบุญใส่บาตรตามเป็นประเพณีนิยมที่สืบทอดมาแต่ครั้งพุทธกาลที่พุทธบริษัท 4 ยึดถือเป็นข้อวัตรปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่ม 1 ภาค 1 ได้กล่าวถึงพุทธกิจประจำวัน 5 พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นประจำในแต่ละวัน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการออบิณฑบาตรเพื่อโปรดเวไนยสัตว์ถือปฏิบัติเป็นพุทธประเพณีที่ดั่งตามข้อความที่ว่าดังนี้ 1. ปุพฺพณฺเห ปิณฑปาทถจ เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ 2. สายณฺเห ฌมฺมทสนฺนิ เวลายืนทรงแสดงธรรม 3. ปโทเส ภิกฺขุโรวาทํ เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ 4. อทฺถมรตเต เทวปญฺหนิ เทียงคินฺทรวงตบปัญหาเทวดา 5. ปจฺจุสฺเสว คเต กาเล ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนฺนิ จวนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่ และพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติตามพุทธกิจนี้อย่างสม่ำเสมอตั้งพุทธพจน์ที่ว่า เอเตปญฺจวิเธ กิจฺเจ วิโสเธติ มุนิปุญฺคโว พระพุทธเจ้าองค์พระมุนิผู้ประเสริฐทรงยังกิจ 5 ประการนี้ให้หมดจด

พุทธประเพณีนิยมอีกหนึ่งพิธีคือพิธีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ ถือว่าเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก หลังจากเสด็จขึ้นไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในพรรษาที่ 7 แห่งการบำเพ็ญพุทธกิจ เพื่อตรัสพระอภิธรรมเทศนาโปรดพระพุทธรูปมารดาจนครบ 3 เดือน พอออกพรรษาแล้วก็เสด็จกลับมามนุษยโลกโดยเสด็จลงมาทางบันไดแก้วที่ประตูเมืองสังกัสสนคร วันเสด็จลงจากเทวโลกนั้นตรงกับขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (วันมหาปวารณา) ถือว่าเป็นวันบุญวันกุศลของพุทธบริษัท วันนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันพระเจ้าเปิดโลก เช้าวันรุ่งขึ้นตรงกับแรม 1 ค่ำ เดือน 11 พุทธบริษัทจำนวนมากจึงพร้อมใจกันตักบาตรแด่พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ด้วยภัตตาหาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเสบียงกรัง (อาหารแห้ง) ของตนๆ ผู้ที่เข้าไม่ถึงจึงเอาข้าวสาเลีห่อเป็นมัดๆ บ้าง ทำเป็นปั้นๆ บ้าง แล้วโยนลงในบาตร จุดนี้เองจึงเป็นเหตุนิยมทำข้าวต้มลูกโยนในการตักบาตรเทโวโรหณะในภายหลัง จนกลายเป็นประเพณีสืบเนื่องมาจนถึงบัดนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้ปรารภถึงการตักบาตรสาธิตตามแบบครั้งพุทธกาลไว้ในหนังสือสี่ตีสั่งวัจนรายศมานุสรณ์:ฟ้าสว่างทางมรดกที่ขอฝากไว้ (มรดกที่ 21) สรุปได้ว่าการทำบุญตักบาตรแบบที่ทำกันอยู่ในสวนโมกข์เป็นการศึกษาอยู่ในตัวว่าจะสามารถเลี้ยงพระจำนวนร้อยได้อย่างไร, สะดวกเท่าไร, ควบคุมกิเลสได้โดยวิธีไหน เป็นการช่วยกันรักษาพิธีกรรมแบบนี้ไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ แก่กุลธรรมา และการศึกษาพุทธศาสนาไว้ โดยวิธีประหยัด ไม่ยุ่งยากลำบาก และรักษาแบบฉบับโบราณ นับแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา และยังเป็นไปเพื่อความสะดวกเป็นระเบียบเรียบร้อย เรียบง่าย และเกิดประโยชน์สูงสุดแห่งการบิณฑบาต ทั้งต่อพระศาสนา พระภิกษุสงฆ์สามเณร ตลอดจนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหมด กล่าวคือพระภิกษุ สามเณร คงดำรงสมณศีลสมบูรณ์ด้วยการรับและฉันภัตตาหารในบาตรตามที่มีการจัดและถวายเป็นสังฆทาน พร้อมกับการสวดชัยมงคล พิจารณาปัจจุเวกขณะ อนุโมทนาขอบคุณญาติโยมและให้พรอุบาสกอุบาสิกา ได้บำเพ็ญทานอย่างสูงสุด คือสังฆทานแก่สังฆะ โดยมีได้ระบุดุคคลด้วยการตักข้าวสุกใส่บาตร ส่วนอาหาร น้ำ และจตุปัจจัยไทยทานทั้งหลาย วางถวายเป็นสังฆทานเพื่อการแจกจ่ายโดยสังฆะสำหรับพิธีทำบุญตักบาตรสาธิตอย่างครั้งพุทธกาล จะกระทำโดยให้พระนั่งเป็นระเบียบแล้วมอบบาตรให้เจ้าภาพตัก จัดอาหารใส่ แล้วจึงเอามาถวายพระที่นั่งอยู่ เมื่อฉันเสร็จจึงอนุโมทนา แต่เมื่อการจัดอาหารใส่บาตรเสร็จแล้วค่อนนำมาถวายพระ ต้องใช้คนขนของจำนวนมาก จึงได้เปลี่ยนมาเป็นให้วางบาตรหน้าพระแต่ละรูป โดยพระทุกรูปจะฉันด้วยมือเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธรูป ซึ่งพิธีนี้เป็นการสาธิตให้เห็นว่าในสมัยพุทธกาลนั้นการเลี้ยงพระจำนวนมากสามารถทำได้อย่างไร (พุทธทาสภิกขุ, 2540: 67)

ข้อความที่กล่าวมาสรุปความได้ว่า พุทธประเพณีการใส่บาตรมีปรากฏในเรื่องพุทธกิจที่กล่าวว่าจะเวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต และอีกเรื่องหนึ่งคือพิธีการตักบาตรเทโวโรหณะ ซึ่งถือว่าเป็นวันที่พระพุทธรูปเสด็จลงจากเทวโลก เป็นวันเสด็จลงจากเทวโลกนั้นตรงกับขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (วันมหาปวารณา) ถือเป็นวันบุญวันกุศลของพุทธบริษัท วันนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันพระเจ้าเปิดโลก เช้าวันรุ่งขึ้นตรงกับแรม 1 ค่ำ เดือน 11 พุทธบริษัทจำนวนมากจึงพร้อมใจกันตักบาตรแด่พระพุทธรูปพร้อมด้วยพระสงฆ์ด้วยภัตตาหารมาจนทุกวันนี้

การใส่บาตรของชาวพุทธไทยในอดีต

สังคมไทย (Thai Society) จัดเป็นรูปแบบสังคมเกษตรกรรม(Agrarian Society) ประเภทมาดร์ร้อยละ 80 ของประชากรทั่วประเทศทำการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ ระบบสังคมไทย(Society system) อาจแบ่งเป็น 2 ระบบคือ สังคมชนบท (Rural Society) สังคมเมือง (Urban Society) ทั้งสองระบบนี้เป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ และวิถีชีวิต ของคนในสังคมไทยซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงน้อย จะเปลี่ยนแปลงน้อยจะเปลี่ยนแปลงเฉพาะ ผู้ในเมืองเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นเพียงคน กลุ่มน้อย ของ สังคมไทย เพราะประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในชนบททำการเกษตร นับถือพุทธศาสนายึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีมีการศึกษาน้อยฐานะยากจน ไม่ค่อยยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆยึดถือเงินตรา เกียรติ อำนาจ มีโครงสร้างของชนชั้นยกย่อง

ความเป็นเจ้าคนนายคน ยึดบุคคลเป็นหลัก ยกย่องผู้อาวุโสสังคมไทยมีความผูกพันกับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง จนไม่สามารถแยกออกจากวิถีชีวิตประจำวันได้มีอิทธิพลต่อบุคคล สังคม และวัฒนธรรมของไทยเป็นอย่างมาก พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลัก ใน 3 สถาบัน ของชาติ ควบคู่กับสถาบันชาติ และพระมหากษัตริย์ เป็นศาสนาประจำชาติ เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ดิ้นปรัชญาพุทธ, 2540: 316)

ตามคติความเชื่อของคนไทยในอดีตจะถือว่าของที่นำมาถวายพระจะต้องเป็นของที่ดีที่สุดเสมอ ดังนั้นผู้คนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ดีที่สุดตามกำลังที่ทำได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของที่จะถวายพระว่าข้าวที่ถวายพระนั้นควรจะเป็นข้าวที่หุงสุกใหม่ๆ ร้อนๆ ยิ่งข้าวร้อนมากเท่าไร บุญกุศลจะยิ่งแรงมากขึ้นเท่านั้นและคตินิยมของคนไทยในอดีตอีกอย่างหนึ่งที่ถือปฏิบัติมาคือเมื่อเก็บเกี่ยวพืชธัญญาหารเสร็จจะนำสิ่งเหล่านั้นไปถวายพระสงฆ์ก่อน เช่นข้าวใหม่ ผลไม้เป็นต้นด้วยการคัดเลือกอย่างประณีตข้อนี้จะเป็นเรื่องปกติของวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต เชื่อว่าคงได้รับอิทธิพลจากคำสอนในพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงอานิสงส์ถวายข้าวใหม่ซึ่งกล่าวไว้ว่า ในสมัยพระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้ามีชวานาผู้ใจบุญท่านหนึ่ง ได้ฟังธรรมจากพระบรมศาสดาแล้ว ก็อยากถวายข้าวสารใหม่ที่ตัวเองลงมือเก็บเกี่ยวกับมือแต่พระพุทธร่องค์พระองค์ทรงทราบความตั้งใจของชวานาแล้วจึงตรัสสัมโมทนาเพื่อบุญคุณของท่านว่า “ชื่อว่าสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตรง มีปัญญาและศีลมีจิตมั่นคง ท่านที่ถวายในสงฆ์ย่อมมีผลมาก ดังนั้นบุคคลควรถวายทานแต่สงฆ์ ข้าวกล้าออกรวงใหม่ของท่านก็เช่นเดียวกัน ควรถวายแต่สงฆ์ด้วย ขอให้ท่านจงตั้งใจทำบุญเป็นสังฆทานมุ่งไปในหมู่สงฆ์ แล้วนิมนต์พระภิกษุทั้งหลายไปสู่เรือนของท่าน เพื่อถวายไทยธรรมที่จัดตกแต่งดีแล้วแด่เนื้อนาบุญเหล่านั้นเถิด ” จากนั้น ชวานาก็นิมนต์ภิกษุสงฆ์ไปที่บ้าน ตั้งใจถวายทานแต่หมู่ภิกษุสงฆ์นั้น เมื่อละโลกแล้ว ด้วยผลบุญนี้ ทำให้ชวานาได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสวยงามผุดผ่อง สูง 60 โยชน์ กว้าง 30 โยชน์เทพบุตรนั้นได้เสวยทิพย์สมบัติ ทั้งได้ครองราชย์สมบัติในเทวโลก 3,500 ครั้งเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 500 ครั้ง และเป็นพระราชานในเมืองมนุษย์อีกนับไม่ถ้วนครั้ง ทั้งนี้ด้วยผลบุญที่จัดสรรข้าวออกรวงใหม่ถวายแต่สงฆ์นั่นเอง ในระหว่างการเวียนว่ายตายเกิดท่องเที่ยวไปในวัฏสงสาร ท่านได้รับอานิสงส์อีกมากมายที่เกิดจากการถวายข้าวใหม่ด้วยจิตเลื่อมใส คือ ได้ทรัพย์มากมายจนนับไม่ได้มียานพาหนะใช้สอยมากมาย เช่น ช้าง ม้า วอ คานหาม ได้สิ่งของใหม่ ๆ เช่น ข้าวใหม่ ผ้าใหม่ ผลไม้ใหม่ อาหารใหม่ ๆ ที่มีรสเลิศ ได้ผ้าต่างๆ มากมาย เช่น ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าฝ้าย มีบริวารรับใช้ทั้งชายหญิง ไม่มีโรคเพราะความหนาวหรือร้อนมาเบียดเบียน ไม่มีความทุกข์ใจเลย มีแต่คนเตรียมความสุขสบายไว้พร้อมสรรพ และมักจะได้ยินแต่คำว่าขอเชิญบริโภคสิ่งนี้ หรือขอเชิญนอนให้สบายบนที่นอนอันหนานุ่มนี้เถิด เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 33/25/25-27)

จึงกล่าวสรุปได้ว่า ตามคติความเชื่อของคนไทยในอดีตจะถือว่าของที่นำมาถวายพระจะต้องเป็นของที่ดีที่สุดเสมอ ดังนั้นผู้คนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ดีที่สุดตามกำลังที่ทำได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของที่จะถวายพระว่าข้าวที่ถวายพระนั้นควรจะเป็นข้าวที่หุงสุกใหม่ๆ ร้อนๆ ยิ่งข้าวร้อนมากเท่าไร บุญกุศลจะยิ่งแรงมากขึ้นเท่านั้น

การใส่บาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจากยุคไทยแลนด์ 1.0 ถึงยุคปัจจุบันไทยแลนด์ 4.0 ภาพวิถีชีวิตเก่าๆของชีวิตคนไทยในชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะในสังคมไทยชนบทที่คนหนุ่มสาวต้องเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ปล่อยลูกให้เป็นภาระการเลี้ยงดูของพ่อแม่จากสังคมที่มีความพึ่งพาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมู่บ้าน ในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ล่าสัตว์ หรือเก็บของป่า ในการหาเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอด และการแลกเปลี่ยนในชุมชนเป็นหลักนานๆครั้งจึงจะเดินทางไกลเพื่อเข้าเมืองใหญ่ นำผลผลิตที่เหลือ ไปค้าขาย แลกเงินตราภายนอกมากลับสำรองไว้ ลักษณะสังคมเหล่านี้เลื่อนหายไปพร้อมกับนโยบายรัฐในการกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเข้ามาของระบบเงินทุนเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสถานการณ์ทางการเมืองอันเข้มข้นที่ปล้ำวิถีชุมชนดั้งเดิมทิ้งไปกบอดิต (มณีมัชทองอยู่, 2557: 239)

จากสถานการณ์ที่กล่าวนี้ทำให้วิถีวัฒนธรรมของคนไทยได้เปลี่ยนไปจากชีวิตปกติ ที่ตื่นเช้ามาจะคอยเตรียมอาหารเพื่อรอใส่บาตรพระสงฆ์ที่ออกมารับอาหารบิณฑบาต แต่ต้องรีบทำภารกิจส่วนตัวให้แล้วเสร็จเพื่อให้ทันกับการทำงาน ความประณีตของอาหารบิณฑบาตก็น้อยลง ประเพณีในการถวายข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่สุกใหม่ก็หายไป ในความเป็นสังคมเมืองการใส่บาตรจึงเป็นการซื้ออาหารจากร้านค้าที่เป็นอาหารที่แม่ค้าได้จัดเตรียมไว้ให้เพียงแต่ซื้ออาหารที่เราต้องการแล้วนำมาใส่บาตรก็เป็นอันใช้ได้ จากการทำนาเพื่อการบริโภคในยุคเดิมปรับเปลี่ยนเป็นเพื่อการค้าขายเหลือขาย จึงนำมาปรุงเป็นอาหารถวายพระ ผลไม้ตามฤดูกาลก็ทำนองเดียวกัน แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังเชื่อมั่นในเรื่องผลบุญที่ทำ ผลกรรมที่ได้ทำกันอยู่โดยเฉพาะตามชนบทชาวบ้านยังคงถือปิ่นโตไปร่วมถวายอาหารเช้า-เพลแด่ภิกษุสงฆ์สามเณร ถึงแม้เศรษฐกิจจะเป็นอย่างไรชาวพุทธก็ยังมี ความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอยู่ต่อไปแต่ทุกวันนี้การทำบุญใส่บาตร ผู้ทำใส่บาตรบางคนอาจต้องคิดหนักมากขึ้นจากปัจจัยภาระค่าครองชีพที่ถีบตัวรายได้ที่คงเดิม หรือเงินเท่าเดิม แต่ซื้อสินค้าได้น้อยลงสำหรับบางคนการทำบุญจึงเกือบจะกลายเป็นเรื่องไกลตัวปกติแล้วเมื่อคนมีความสุขมักจะไม่ค่อยเข้าวัด แต่ยามใดที่เศรษฐกิจฝืดเคือง หรือเมื่อใดที่คนมีเรื่องทุกข์ร้อน นั้นแหละถึงจะเข้าวัดกัน นอกจากนี้ การที่คนจะเข้าวัดมากหรือน้อย ยังขึ้นอยู่กับช่วงที่เป็นเทศกาลสำคัญ ตรงกับวันอะไรด้วยการทำบุญตักบาตรสามารถเป็นที่พึ่งทางใจให้กับตนได้ โดยให้เหตุผลว่า ช่วยให้สบายใจขึ้น จิตใจสงบและไม่เครียดการทำบุญตักบาตรเป็นที่พึ่งทางใจให้กับตนไม่ได้ เพราะสถานการณ์บ้านเมือง และเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อแรงกดดันไป ซึ่งในปัจจุบันนี้มีปรากฏการณ์ใหม่ที่สร้างความหนักใจและวิตกกังวลมากขึ้นแม้จะทำบุญตักบาตรแล้วก็ยังไม่ช่วยให้สบายใจขึ้น

ข้อความที่กล่าวมาสามารถสรุปความได้ว่า วิถีวัฒนธรรมของคนไทยได้เปลี่ยนไปจากชีวิตปกติ ที่ตื่นเช้ามาจะคอยเตรียมอาหารเพื่อรอใส่บาตรพระสงฆ์ที่ออกมารับอาหารบิณฑบาต แต่ต้องรีบทำภารกิจส่วนตัวให้แล้วเสร็จเพื่อให้ทันกับการทำงาน ความประณีตของอาหารบิณฑบาตก็น้อยลง ประเพณีในการถวาย

ข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่สุกใหม่ก็หายไป ในความเป็นสังคมเมืองการใส่บาตรจึงเป็นการซื้ออาหารจากร้านค้าที่เป็นอาหารที่แม่ค้าได้จัดเตรียมไว้ให้เพียง แต่ซื้ออาหารที่เราต้องการแล้วนำมาใส่บาตรก็เป็นอันใช้ได้

บทวิเคราะห์การใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน

จากปัญหาการใส่บาตรของชาวพุทธไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบันทำให้เห็นความจำเป็นบางอย่างที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตทั้งผู้ใส่บาตรและผู้รับการใส่บาตรทั้งนี้เพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีทางวัฒนธรรมทางสังคมที่เปลี่ยนไป โดยผู้เขียนบทความจะนำเสนอเป็นประเด็นเพื่อหาความเหมาะสมของการใส่บาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบันดังนี้

1) การใส่บาตรเพื่อรักษาพุทธประเพณีในพุทธกิจทั้ง 4 ที่ได้กล่าวแล้วในหัวข้อเรื่องการใส่บาตรตามพุทธประเพณีนั้นเป็นพุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ถือเป็นวัตรปฏิบัติสืบต่อกันมาในข้อที่ 1 ที่ว่าบุพพณฺเฑ ปินฺนชปาตญฺจ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาตเพื่อรับอาหารบิณฑบาตจากผู้มีจิตศรัทธาในใส่บาตรและการให้ทานพุทธประเพณีนี้ได้เป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีประเพณีนิยมในการทำบุญใส่บาตรในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเช่น วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เป็นต้น สังคมไทยจะนิยมในการทำบุญใส่บาตรในวันดังกล่าวมานี้เป็นกรณีพิเศษ นอกจากวันสำคัญทางพุทธศาสนาตามที่กล่าวมาแล้ว สังคมไทยยังมีค่านิยมในการทำบุญใส่บาตรตามประเพณีไทยเช่น วันขึ้นปีใหม่ วันที่ 1 มกราคม และวันสงกรานต์ 13 - 15 เมษายน ของทุกปี ยึดเป็นแนวปฏิบัติตามพุทธประเพณีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2) ปัญหาการใส่บาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน จากการนำเสนอการใส่บาตรของชาวพุทธไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันทำให้เห็นปัญหาในการใส่บาตรที่มีความแตกต่างกัน ทั้งที่ชาวพุทธไทยมีความเชื่อในการทำบุญใส่บาตรที่เหมือนกันทุกยุคสมัยนั้นคือการทำบุญใส่บาตร เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้กับญาติผู้ล่วงลับไปจากโลกนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจให้กับตนได้การได้ทำบุญใส่บาตรช่วยให้สบายใจ และจิตใจสงบ แต่เมื่อสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดปัญหาในการทำบุญใส่บาตรขึ้นโดยผู้เขียนบทความของจำแนกประเด็นที่เป็นปัญหาดังนี้

2.1 ปัญหาจากความไม่สอดคล้องเรื่องเวลา จากวิถีวัฒนธรรมชาวพุทธไทยในยุคไทยแลนด์ 1.0 ยุคเกษตรกรรม สังคมไทยเป็นสังคมบวร(บ้าน วัด โรงเรียน) ที่พึ่งพาอาศัยมีความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน วิถีชีวิตไม่มีความรีบร้อนเสร็จจากการทำอะไรไถ่หนักก็พากันทำนุบำรุงวัดวาอารามตอนเช้าจะร่วมใส่บาตรพระสงฆ์ที่ออกมาบิณฑบาตด้วยความพร้อมเพรียง มีอาหารอะไรที่หามาได้ส่วนดีที่สุดจะแบ่งเตรียมไว้เพื่อการใส่บาตร นี้เป็นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมในยุคหนึ่ง แต่เมื่อสังคมไทยเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 2.0, 3.0, และ 4.0 ความเปลี่ยนแปลงทางวิถีวัฒนธรรมก็มีมากขึ้น สังคมไทยในชนบทมีการไหลบ่าของแรงงานคนหนุ่มสาวเข้าสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อหาเงินตามค่านิยมของทุนนิยม ทำให้การทำบุญใส่บาตรในตอนเช้าอันเป็นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมหายไปเพราะเวลาเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจะตรงกับเวลาที่พระออกมาบิณฑบาตหรืออาจเป็น

เวลานอนหลังจากเลิกการทำงานในกะดึก จากปัญหาดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุทำให้คนทำบุญใส่บาตรลดน้อยลงไป ด้วย แต่ความจริงความต้องการในการใส่บาตรอาจยังคงเท่าเดิมก็ได้แต่เพราะช่วงที่ไม่สอดคล้องกันจึงดูเหมือนจำนวนคนใส่บาตรลดน้อยลงในปัจจุบัน

2.2 ปัญหาจากค่าครองชีพที่ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธไทยอย่างมาก ปัจจัยภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้นตามกระแสวัตถุนิยมแต่รายได้ประจำยังคงเดิม การจับจ่ายใช้สอยผิดเคียง การจะซื้อของใส่บาตรจะต้องใช้เงินซื้อจากร้านค้าเพราะไม่มีเวลาในการหุงหาอาหารอย่างเดิมอีกแล้ว ดังนั้นคนจะซื้ออาหารใส่บาตรจึงต้องคิดหน้าคิดหลังอย่างรอบครอบ ถ้าจะทำบุญใส่บาตรจริงๆ จึงนิยมทำในวันสำคัญเช่นวันเกิดของตนเอง และค่านิยมของคนไทยก็เปลี่ยนไปจากเมื่อก่อนต้องนั่งกินข้าวเช้าพร้อมหน้าพร้อมตากันก่อนแยกย้ายกันออกไปทำงานแต่ปัจจุบันจะนิยมดื่มกาแฟและของขบเคี้ยวแทนอาหารเช้าก่อนการทำงานจนเป็นปกตินิสัยไปแล้ว

2.3 ปัญหาจากการประพฤติดิถีธรรมวินัยของพระสงฆ์ จากปัญหาของพระสงฆ์ที่ตกเป็นข่าวตามสื่อทีวีในปัจจุบันทำให้ค่านิยมในการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธไทยลดน้อยลงไปด้วย แต่นั่นก็เป็นเพียงส่วนน้อยเพราะชาวพุทธไทยจะเข้าใจบริบทพระสงฆ์ไทยดีจะให้เคารพเป็นประหนึ่งลูกหลานของตนที่สามารถทำผิดได้เพราะยังเป็นปุถุชนแต่ถูกสังคมกำหนดบทบาทให้สูงเด่นเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใส

3. รูปแบบการใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขหลายประการ เช่น ความไม่สอดคล้องเรื่องเวลาในการบิณฑบาตของพระสงฆ์ และผู้จะใส่บาตร และถูกปัญหาจากค่าครองชีพบีบคั้นให้ต้องมีความระมัดระวังในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เรื่องการทำบุญใส่บาตรเป็นเรื่องที่สามารถเลือกที่จะไม่ทำก็ได้ จากประเด็นดังกล่าวนี้ผู้เขียนบทความจะนำวิธีการทำบุญใส่บาตรในแนวใหม่ และเหมาะสมต่อชาวพุทธไทยในยุคปัจจุบันดังนี้

3.1 การจ้างร้านอาหารเพื่อทำหน้าที่แทน ในการดำเนินชีวิตปัจจุบันที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทำให้วิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธไทยห่างหายไปจากการทำบุญตักบาตรแบบถูกต้องตามประเพณี เพราะการทำงานประจำที่ต้องเข้าทำในเวลาที่เป็นสถานประกอบการกำหนดจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่สามารถจะทำได้ในเวลาปกติแต่การได้ทำบุญตักบาตรเป็นการถวายเป็นกุศลแก่พระภิกษุในการสืบอายุพระพุทธศาสนา ถ้าญาติโยมใส่บาตร พระก็จะมีอาหารมาบำรุงหล่อเลี้ยงร่างกายให้มีกำลังในการบำเพ็ญสมณธรรมและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไป ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ผู้เขียนบทความจึงขอเสนอว่า เมื่อชาวพุทธไทยมีเวลาจำกัดหรือมีข้อจำกัดในด้านเวลาของการทำบุญใส่บาตรตามปกติ วิธีการหนึ่งที่น่าจะเป็นการแก้ปัญหาได้คือการจ้างร้านอาหารที่ใกล้วัดเพื่อทำอาหารแล้วนำไปถวายพระแทนเรา เวลาที่รับพรก็เปิดโทรศัพท์รับพรแม้ว่าจะไม่ถูกต้องนักแต่ก็เป็นบูรณาการเทคโนโลยีกับการทำบุญได้อย่างเหมาะสม และบุญก็จะเกิดแก่ผู้ได้ถวาย เพราะประกอบด้วยเจตนาทั้ง 3 วาระ

3.2 การถวายปัจจัยเพื่อเป็นกองทุนค่าภัตตาหารเช้าและเพล ข้อนี้อีกทางเลือกหนึ่งในการช่วยให้ชาวพุทธไทยที่มีข้อจำกัดในด้านเวลาของการทำบุญใส่บาตร ก็ถวายเป็นปัจจัยเข้ากองทุนภัตตาหารของวัด หรือถ้าจะให้ถูกตามหลักพระวินัยจริงๆ ให้ถวายเป็นใบวารณาว่าเรามีความประสงค์จะถวายจุดปัจจัยเป็นจำนวนเงินเท่าไร เพื่อสมทบเป็นกองทุนภัตตาหารของพระภิกษุสามเณรในอาวาสแห่งนี้ การกระทำดังกล่าวนี้ ถือได้เป็นการแก้ปัญหาเรื่องข้อจำกัดด้านเวลาที่มีจัดในการทำบุญตักบาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีซึ่งหลายคนที่ถือปฏิบัติมาแล้ว

3.3 การรักษาความถูกต้องตามพระธรรมวินัยจากข้อเสนอทั้ง 2 วิธีข้างต้นนั้นต้องเป็นไปเพื่อความถูกต้องตามพระธรรมวินัยการบิณฑบาตเป็นนิสสัยที่พระสงฆ์ต้องกระทำอย่างเนื่องนิจและเป็นหนึ่งในพุทธกิจที่พระพุทธเจ้าถือปฏิบัติเป็นพุทธประเพณี แม้วิถีชีวิตของชาวไทยพุทธในปัจจุบันจะเปลี่ยนไปอย่างไร ญาติโยมจะมีเวลาใส่บาตรหรือไม่อย่างไร พระสงฆ์จะต้องทำหน้าที่ออกบิณฑบาตและฉันอาหารตามกรอบเวลาที่พระวินัยกำหนด จะไม่อนุวัติไปตามวิถีวิถีวัฒนธรรมของชาวบ้านต้องรักษาพุทธประเพณีไว้อย่างเคร่งครัด ในปัจจุบันการออกบิณฑบาตไม่ได้มุ่งเน้นแต่เรื่องอาหารจากการใส่บาตรของญาติโยมอย่างเดียว การออกบิณฑบาตยังเป็นไปเพื่อการถามไถ่ถึงทุกข์สุขของญาติโยมด้วย และผู้ถวายอาหารบิณฑบาตจะต้องคำนึงถึงสิ่งสมควรและไม่ควรถวายตามหลักพระวินัยด้วย อีกประการหนึ่งปัจจัยที่ผู้มีจิตศรัทธานำมาถวายไว้เป็นกองทุนภัตตาหารแก่พระสงฆ์ในวัด ต้องทำบัญชีรายรับรายจ่ายให้ถูกต้องโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้อย่างตรงไปตรงมา

สรุป

จากบทความนี้ทำให้เห็นได้ถึงการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม มีผลกระทบทำให้วิถีชีวิตคนในสังคมไทยเปลี่ยนไปจากความเป็นสังคมปฐมภูมิกลายเป็นพหุสังคมและพหุวัฒนธรรมทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมภาพวิถีชีวิตเก่าๆของสังคมไทยหายไปส่งผลกระทบต่อวิถีการทำบุญใส่บาตรของชาวไทยพุทธในปัจจุบันไปด้วย เพราะการทำบุญใส่บาตรนี้ถือกันว่าเป็นประเพณีเพื่อการสร้างกุศลและเป็นการแผ่ส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้วโดยเชื่อกันว่าอาหารที่ถวายไปนั้นจะส่งถึงญาติผู้ล่วงลับด้วยเช่นกัน ซึ่งผู้ทำบุญใส่บาตรจะได้รับอานิสงส์ ดังนี้ 1) เป็นที่รักของผู้คนทั้งหลาย 2) คนดีมีปัญญาย่อมชอบคบค้าสมาคมด้วย 3) มีชื่อเสียงที่ดังกาม 4) เป็นผู้ไม่ห่างไกลธรรม และ 5) เมื่อตายแล้วย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ และถือว่าการทำบุญใส่บาตรเป็นพุทธประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ครั้งพุทธกาลในการทำบุญใส่บาตรของชาวไทยพุทธทั้งในอดีตและปัจจุบัน แม้ว่าจะมีความไม่สอดคล้องเรื่องเวลาของการทำบุญใส่บาตรในตอนเช้าเพราะความเปลี่ยนของวิถีสังคม แต่ในการทำบุญใส่บาตรนั้นจะบุญมากหรือไม่ต้องประกอบด้วยเจตนาทั้ง 3 กาลคือ 1) ปุพพเจตนา หมายถึง เจตนา ก่อนที่จะทำทาน 2) มุญจนเจตนา หมายถึง เจตนาในขณะที่กำลังให้ 3) อปรปรเจตนา หมายถึง เจตนา หลังจากที่ได้ให้ทานแล้ว ผู้ทำบุญใส่บาตรต้องรักษาความบริสุทธิ์ของเจตนาทั้ง 3 กาลนี้ไว้ให้ดีผลของการกระทำจึงจะมีผลานิสงส์มาก

จากการที่ได้นำเสนอวิธีการทำบุญใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวไทยพุทธในปัจจุบัน ที่มีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม เป็นผลกระทบถึงการทำบุญใส่บาตรตามวิถีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาด้วยสาเหตุของข้อจำกัดด้านเวลาของการทำบุญใส่บาตร แต่เมื่อมีจิตศรัทธาที่จะทำจริงๆก็สามารถทำได้ตามที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ เพราะถ้าจะให้พระสงฆ์ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่ออนุวัติตามความเปลี่ยนแปลงของวิถีสังคมคงเป็นไปได้จำเป็นต้องคำนึงถึงหลักพระธรรมวินัย และพุทธประเพณีที่ดั้งเดิมเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์เลี้ยงเซียง. (2547).พุทธประวัติฉบับมาตรฐาน น.ธ.ตรี. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง, ดิน ปรัชญาพุทธ. (2555). การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา. เนตรชนก เจริญสุข. (2557).การทำบุญตักบาตร. จุลสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพออนไลน์, สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ,มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ฉบับที่ 1 ปี 2557, ประจำเดือนธันวาคม, พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต. (2548).พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด. วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร, พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์.พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธทาสภิกขุ.(2543). คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, พุทธทาสภิกขุ. (2540). อสตีสังวัจฉรายุศมานุสรณ์:ฟ้าสาบทางมรดกที่ขอฝากไว้.พิมพ์ครั้งที่9. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ และสนพ.สุขภาพใจ, มณีมัย ทองอยู่.(2014). การเพาะปลูกยางพาราและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย, oAsian Social Science, 10 (13), วิเชียร มีผลกิจ และกิจสุรีย์ มีผลกิจ. รวบรวมและเรียบเรียง. (2543). พระพุทธรูป 45 พรรษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมฟอร์มจำกัด, วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา. (2556) การทำบุญตักบาตร.แหล่งบริการวิชาการและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วสส.ยะลา, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ(กรุงเทพโพลล์), (2551).การทำบุญของคนไทยในสภาวะปัจจุบัน (รายงานการทำโพลล์12-14 กรกฎาคม พ.ศ. 2551), สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). อานิสงส์ของการใส่บาตร. เอกสารออนไลน์ (16 ตุลาคม).